

223

2.

Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGURALIS MEDICA
SISTENS

IMMEDI-CUM SUI IPSIUS,

QUAM

IN ALMA REGIA FRIDERICIANA
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DOMINO

FRIDERICO WILHELMO

REGNI BORUSSICI, ELECTORATUS ET PROVINCIA-
RUM BRANDENBURG. HÆREDE, &c. &c.

SUB PRÆSIDIO

DN. FRIDERICI HOFFMANNI,

MED. D. EJUSDEMQUE ET PHILOS. NAT. P. P. ORD. POTEN-
TISS. REGIS BORUSSIACI CONSILIARII ET ARCHIATRI,

PATRONI PRÆCEPTORIS AC PROMOTORIS
ÆTATEM SUSPICIENDI,

PRO GRADU DOCTORALI

SUMMISQUE MEDICINÆ HONORIBUS RITE AC LE-
GITIME IMPETRANDIS

AD. D. 5. APRILIS ANNO MDCCIV.

IN AUDITORIO MAJORI

HORIS ANTE ET POMERIDIANIS

PUBLICÆ ERUDITORUM DISQUISITIONI EXPONET

CHRISTIANUS GOEZE,

MARTISBURGENSIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Litteris JOHANNIS GRUNERTI, Academ. Typogr. 1725.

C. Diastetica

Diætet.
50, 44

22

SERENISSIMO. CELSISSIMOQUE
PRINCIPI. AC. DOMINO.

DOMINO.

MAURITIO
WILHELMO.

DUCI. SAXONIÆ. JULIÆ. CLIVIÆ. AC. D
MONTIUM. POSTULATO. ADMINISTRATORI. I
EPISCOPATUS. MARTISBURGENSIS. LANDGRAVIO. O
THURINGIÆ. MARCHIONI. MISNIÆ.
ET. UTRIUSQUE. LUSATIÆ.

PRINCIPALI. DIGNITATE. COMITI HENNEBERGLÆ. E
COMITI. MARCÆ. ET. RAVENSBURGI.
DYNASTÆ. IN. RAVENSTEIN.
ET RELIQUA.

PRINCIPI. AC. DOMINO.
SUO. CLEMENTISSIMO.

*CUM. HUMILLIMA. AC. DEVOTISSIMA.
ANIMI. SUBJECTIONE.*

SALUTEM.

SERENISSIME AC CLEMEN-
TISSIME PRINCEPS,

Um pro TUA salute patria
quotidie vota suspicit, & fau-
sta quæque Tibi apprecatur,
quilibet gaudet & Soli quasi
prodeunti applaudit, radiis-
que CLEMENTISSIMI
PRINCIPIS collustratus, de PRINCIPE OPTI-
MO sibi gratulatur: Quid mirum, si & ego TU-
AM veneratus Clementiam, meum quo rapior,
gaudium TIBI declarem? Non munera, sed pri-
mitias studiorum offerre liceat! quas ut TIBI
consecrarem, pietas iussit; beneficia enim, quæ
SERENISSIMA DOMVS MARTISBURGICA
in me, meosque contulit, sancta semper me-
moriam servavi: Et certe ingrati notam vix essem
evitaturus, nisi gratiam, qua parens meus ute-
batur, prædicarem. TIBI studiorum meorum
viriditatem debeo; Gymnasium quippe cele-
berrimum Martisburgicum, seminarium illud
Reipublicæ TVÆ mihi patuit, ex quo, actis ibi,
tanquam in solo nativo, radicibus, in amplissi-
mum Academiæ campum transferri potui:
TIBI propterea etiam fructus studiorum meo-
rum,

rum, summa, qua teneor, animi devotione, dicabo, ac jubebo esse sacros. Nec solus de TVA glorior gratia: fratres enim & agnati mecum certant, quorum quosdam publicis muneribus præfecisti, cæteri vero adhuc dulci gratiæ TVÆ spe aluntur. Quapropter levibus hisce pagellis, materiæ alienus ab aula color, aditum ad TE, SERENISSIME PRINCEPS, non præcludet, cum leges pietatis & officium hominis TIBI subjecti pro me loquantur. Interim floreat DOMVS MARTISBURGICA: DEVS T. O. M. sedem gratiæ suæ hic ita figat, ut quotidie majores Serenissimæ Domui accessiones fiant, TE PRINCEPS SERENISSIME DOMINE CLEMENTISSIME, in seros usque annos saluum & incolumem fervet, ad gaudium posteritatis spemque & consolationem subjectorum explendam, quo & ego, multique mecum de TE, PATRIÆ PATRE CLEMENTISSIMO sibi gratulari possint, id quod vovet

SERENITATI TVÆ

Subjectissimus ac devotissimus

CHRISTIAN GOEZE.

PROOEMIUM.

Duplex datur bonum, quo humanum genus ad genuinæ felicitatis perfectionem ducitur: alterum spectat ad animam & magis spirituale est, & versatur in consortio & unione cum DEO, utpote per hanc unice beata, tranquilla & felix evadit anima, unde non immerito talis in DEO acquiescentia summum hominis bonum judicari debet: alterum pertinet ad corpus, & versatur in ejus statu sano, ordinato, ubi omnes actiones corporis recte secundum regulam, ordinem, sive naturam, sine molestia, sine dolore, sine morbo perficiuntur. Prudens igitur ille jure meritoque æstimandus est, qui ad duplicis hujus boni possessionem perveniendam omnibus viribus contendit, & inquirit debita media: quænam vero hæc sint, & qua ratione ac via ad felicitatem hanc exoptatissimam pertingere quis possit, in quaestionem non inepte venit. Brevibus ut rem & mentem nostram circa hoc negotium exprimamus, existimo

A

ftimo

stimo, quemvis hominem debere esse sui ipsius theologum & Medicum quoque. Miseri sunt isti Christiani, qui quoad res credendas, imo agendas, tantummodo aliis credunt ac fidunt, nec ipsi ea, quæ ad salutem æternam animæ sunt pernecessaria præsidia inquirunt, scrutantur, cognoscunt, & indes facta applicatione secundum hæc vitæ ac conscientiæ suæ curam ac rationem habent. Eodem modo se res quoque habet cum salute corporis, ubi miseri sunt illi, qui ea, quæ corpori vel profunt, vel nocent, ipsi non attendunt, vel cognoscunt, neque suæ naturæ scientiam possident, vel diætæ regulas servant, sed pro arbitrio suo vivunt, & persuasum habent, medici duntaxat hoc esse officium, cui soli in negotio sanitatis sit fidendum sed quam misere deludantur, & sanitatem optimum illum vitæ thesaurum postea deperdant, res per se clara est, nec ulla eget probatione. Non institui de præsentiquædam commemorare de rebus ad animæ felicitatem pertinentibus, sed hoc maxime scopo ac proposito nostro consentaneum erit, demonstrare, qua ratione quisque sui corporis debeat & possit esse Medicus, adeo ut medico alio etiam possit ferme carere, & sine eo vitam sanam & longam servare atque tueri. Aeternum vero Numen ardentibus invocamus precibus, ut in hac tractatione mentem nostram ac meditationem dirigat in omnem veritatem, cujus omnis ipse unicus fons & author est.

ANtequam vero demonstrem modum, ac rationes indigitem, quas sequendo quivis sui corporis perfectus medicus esse possit, opus est primum, ut afferamus momenta, quibus ostendamus, non modo id ipsum esse perutile, sed & summe necessarium. Prima ratio est medicinæ Practicæ imperfectio. Quamvis ars nostra in se sit certissima & valde salutaris, nihilominus non omnes in totum tollere potest morbos, neque in omnibus subjectis, neque omni tempore, certis enim circumscripta ac limitata est terminis, utpote remedia, quibus ceu instrumentis utitur medicus Artifex, certæ suæ activitatis continentur sphaera, ultra quam minus agere possunt, unde plures a morbis victi plane non curantur. Sique rem velimus exemplis illustrare, ante oculos nobis morbi hæreditarii versantur, & ii, qui in habitum quasi degenerarunt affectus, ut sunt spasmodicæ & convulsivæ nervosarum partium passiones, quæ abunde visuntur in podagricis, arthriticis, epilepticis, hypochondriacis, hysteris, quorum pathemata quam rebellem alant naturam, practis non ignotum est: difficillimum enim est, hos morbos radicatos exquisitissima etiam medicina in totum tollere, sed suffecerit, quando quis prudenti remediorum applicatione vehementem eorum impetum quodammodo retundit ac imminuit. Notum porro est, nonnullos ex chronicis ita esse comparatos, ut plane non auscultent ulli medicinæ, sed correptos ad lethum certissime ducunt, cujus generis sunt hydrops, phthisis, hæctica, febres lentæ, scorbutus consummatus, cachexia, morbi quidem familiarissimi, sed magna medicorum opprobria, in quibus certe medicus

nihil solidi præstare potest. Quod vero attinet ad affectus, qui dicuntur acuti, ac in febribus & inflammationibus potissimum versantur, ibi & medici plerumque frustrantur, sed natura hic optimus solet esse medicus. Si hæc favet, si potens est, si viribus gaudet, tunc fere sola totum expedit curationis negotium; si vero virtus vitalis, quæ motrix est, si natura, deficit, si viæ ac instrumenta ad motum destructa, si humores plane degeneres fuerint, omnis medici labor inanis atque frustra-
neus est. Patet itaque luculenter ex hisce breviter adductis, quam debilis sit potentia artis nostræ, & quibus limitibus ac terminis adstricta, & quod medicus non ea possit perficere, quæ ineptum vulgus ab ipso desiderat. Unde laborandum est, ne incidamus in tales affectus, qui Medicorum opem & remediorum facultates eludunt, hoc perficitur, si conservamus corpus nostrum idque defendimus a gravibus morboſis insultibus: longe enim facilius est sanitatem servare quam possidemus, quam reparare eam, quam amissimus. Cum autem scopum istum præservandi corpus a morboſis injuriis, neutiquam quis valeat attingere, nisi uti quis proprius suus medicus sit, eaque calleat, quæ sibi profint, vel noceant; facile apparet, quam necessarium sit naturam suam cognoscere, & medicum proprium agere.

§. II. Secunda ratio, quæ urget quemvis, qui sanam & longam ducere vult vitam, debere esse suum proprium medicum, sic se habet. Pauci medicorum ex tanta turba inveniuntur periti & docti, fideles ac circumſpecti, & verissimum deprehenditur ipsius *Hippocr.* edictum libr. *de Arte. Fama & nomine dantur Medici plures, re vero & opere pauci.* Plures carent solida Medica

dica

dica experientia, nec non accurata historiae morborum notitia, quæ tamen fundamentum est totius artis, genuinas & veras remediorum facultates ignorant, sed cerebrum variis speculationibus, controversiis, inani- bus & sterilibus theoriis repletum habent. Paucissi- mos reperies, qui sunt vere rationales, i. e. qui eorum, quæ fiunt, quæ sunt res facti & experientiae, ex veris physicis & mechanicis principiis & principaliter ex mo- tus regulis ac legibus, rationes & connexiones demon- strant: physicam enim scientiam, nec non chymicam & anatomicam in academiis non addiscunt, vel ipso- rum vel præceptorum culpa, cum tamen hæ scientiæ non egregie modo ornent, perficiant ac distinguant medicum a medico, sed & ipsum certum efficiant & ad plura utilia in sanitatis negotio invenienda occasio- nem præbeant amplissimam. Plurimi penitus nobi- lissima medicinæ parte, a sapienti antiquitate semper maximi habita, scilicet *ὕγιεινῆς* quæ docet corpus con- servare sanum & a morbus ipsum defendere, destitu- untur: utpote nec aeris, nec climatis, nec locorum, nec alimentorum, aquarum, vinorum, consuetudinis notitiam vel rationem ullam habent, ex his tamen rebus vivimus, sani sumus & ægrotamus, multo minus circa has res naturarum distinctionem atque diversitatem attendunt. Sed consuetudo pessima est, crudis studiis, experientia & scientia solida destitutis, prorumpere sic in forum medicum, & farragine remediorum, pretio- sis formulis, imo fraudibus & eloquentia maleferiata, crumenas ægrotantium emungere & plus revera no- cere, quam juvare. Quam periculosum itaque sit, in re, ubi de vita & sanitate, pretioso illo thesauro, agitur, fidere cuivis medico, facile poterit intelligi. Tutius:

itaque est, suæ naturæ & sui corporis proprium agere medicum.

§. III. Tertia ratio, quæ exigit, ut quivis calleat notitiam sui corporis, eaque agnoscat, quæ profint vel noceant, est differentia subjectorum & naturarum maxima: scitissime jam olim scripsit *Hippocrates l. de flatibus. Differt natura a natura, corpus a corpore, nutrimentum a nutrimento, non enim omni animantium generi eadem aut conferunt aut commoda sunt, sed sunt alia aliis convenientia.* Posita est non minima artis nostræ difficultas in eo, nosse cujusvis individui ægrotantis naturam, quas nempe habeat consuetudines in rebus non naturalibus, præsertim in excretionibus, quomodo sese habeat in hac vel illa dosi, quibus animi & corporis pathematibus sit obnoxium, quam sensibile sit corpus. Mirum enim est, quantum in eo differant temperamenta, sexus, familiæ, cælum, vitæ genus, consuetudo &c. imo ipsi morbi immutant corpora, & familiarissimum est, quod idem remedium, uno tempore profit, altero noceat, & pro diversitate temporum diversas sæpe operationes exhibeat. Quam operosum vero & difficile sit, exacte hæc inquirere & memoria tenere in tot individuis, quæ medicis offeruntur ad sanandum, facile apparet. Nullus autem melius suam naturam, ejus vires & habitum ad hæc vel illa invenire, explorare & addiscere potest, quam quivis ipse: Medici vero sæpissime in eo peccant, quod ea, quæ ipsis profunt consueta, aliis quoque omnibus indistincte & promiscue laudent atque commendent, quæ tamen iis minus quadrant vel conveniunt.

§. IV. Ulterius rationem, cur medico carere quis possit, ex *Hippocr. L. I. de diæta §. XIV*, petere possumus,

mus, cum ait: *Medicina id, quod molestat, tollit, & ita quo homo egrotat auferens, sanum facit.* *Natura eadem sua sponte novit, desidens, conatur resurgere, currens, conatur requiescere, & alia ejusmodi natura habet, quæ medicinæ sunt.* Quin imo, universalis sapientis antiquitatis in eo consensus est, naturam esse optimam morborum medicatricem, eamque sufficere sæpius in sanando. Quid autem per naturam intellectum voluerunt veteres, non una eademque omnium est sententia. Nos dum naturam nuncupamus, nihil aliud intelligimus quam coordinationem & œconomiam omnium motuum in corpore, maxime omnium cordis & arteriarum, sanguinisque circulum, quem non a potentia quadam immateriali percipiente, per ideas agente, perque eas motus dirigente, videlicet anima derivamus, sed a principio pure physico, tenuissimo nempe fluido, vi motrice instructo adeoque mechanico, utpote animæ est tantummodo per ideas actiones corporum percipere & secundum easdem reagere; naturæ autem est, solo contactu corporeo suas operationes exsequi, i. e. solo motu causas nocentes corporis emendare atque expellere. Non inepte itaque hi agunt, qui non respiciendo ad causam, sed ad ipsum actum, sanguinis circulum habent pro natura. Potest hac de re fusius legi *Dissertat. Excellentiss. Dn. D. Præs. de Nat. Morbor. Medicatr. Mechanica, nec non Clariss. Bergerus in Dissert. de Nat. Morbor. Medico*, ubi evidentissime demonstratur, corpus nostrum a sapientissimo DEO opifice tam affabre, tam artificiose, tantæque ratione esse constructum, ut non modo seipsum per motum a corruptione defendere, sed expellendo, nocentem materiam segregare possit.

S. V.

§. V. Contulimus hætenus varia rationum momenta, cur quisque sui corporis proprius debeat esse medicus, sequitur jam, ut hanc assertionem non novam esse, sed vetustissimam, præstantissimis quorundam medicorum testimoniis corroboremus; Inter hæc vero eminent laudatissimi nostri Hippocr. edictum, qui *Libr. de Nat.* statim in principio hæc prodidit: *Omnes homines Artem Medicam nosse oportet, est enim res honesta ac utilis ad vitam, & ex his maxime eos, qui eruditionis ac eloquentiæ cognitionem habent. Nam sapientiæ cognitionem, medicinæ sororem ac contubernalem esse puto. Sapientia enim animam ab affectibus liberat: Augescit autem intelligentia presente sanitate. Ubi habitus corporis agrotat, nec mens ipsa claritatem habet ad virtutis meditationem.* Hisce sapientissimus vir innuit, non modo omnem hominem, sed maxime sapientem & eruditum nosse debere medicinam, quoniam hæc animo simul & sapientiæ velificatur. Qua de causa pulchre scribit idem Author. *Libr. I. de Dieta §. 34. si sanum fuerit corpus & non ab alio aliquo perturbetur, animi temperamentum sapiens existit. Dehinc Cicero Libr. 2. de Officiis: Valetudo conservatur notitia sui corporis & observatione earum rerum, quæ aut prodesse solent, aut obesse. Huic quoque consentit Illustris Verulam. qui in sermone fide lib. Tit. 34. hæc habet, observatio cuiusque propria eorum quæ nocent & eorum, quæ juvant, optima est medicina ad sanitatem tuendam. Tiberium Cæsarem legimus apud Suetonium Cap. 68. & Tacitum Annal. VI. 46. solitum eludere medicorum artes atque eos, qui post XXX. ætatis annum ad internoscendi corpori suo utilia vel noxia alieno consilio indigent. Usus enim quid salutare, quid vitæ aptum, quid contra sit, docet. Cato illo magnus philosophus ipse erat suus & totius familiæ*

miliæ

Milia medicus: Et Historici referunt de vita sua, quod illustris hic Romanus se suosque sanos servaverit per solius rationis & naturæ regulas. *Celsus* autem elegantissimus ille Medicus, quod non adeo magnus medicinæ patronus fuerit, ex hisce clarum fit: Scribit enim statim in præfatione; *Multiplex ista medicina neque olim neque apud alias Gentes necessaria, vix aliquot e nobis ad senectutis principia perducit. Ipse Hipp. pulchre distinguit libr. de arte inter medicos & medicinam, docte judicans plures evadere posse sanos, qui medicis non utuntur, nihilominus tamen medicina, valde enim necessarium est, ut ii, qui medicis non sunt usi, si ægrotarunt, & convaluerunt, aliquid fecerint aut non fecerint, per quod sanati sunt, adeoque non minus ea, quæ opem tulerunt, quam ea, quæ damno fuerunt, testantur Artis certitudinem.*

§. VI. Ostensum igitur est, tum rationibus, tum Auctoritatibus perutile esse, ut quilibet gnarus sit corporis sui, & quod sine medici ope sanus esse, & permanere possit. Res ipsa jam ulterius postulat, ut doceamus, qua via & quo modo unusquisque ad cognitionem sui ipsius pertingere, seque ipsum & sanare & præservare possit. Primo omnium vero opus est, ut quisque sciat, an in statu sano vel ægroto sit, & quænam sint hujus status indicia ac notæ. Brevissimis: sanus homo is est, qui bene appetit, & bene secundum proportionem ingestorum egerit per omnis generis emunctoria. Sanus porro est, qui corpus possidet omnis doloris, gravitatis, lassitudinis expers, robustum, agile ad motum & laborem aptum, in quo somnus moderatus & reficiens, mens serena ac hilaris, ad studia apta, pulsus arteriarum mo-

B dera-

deratus cum calore corporis temperato, hisce signis præsentibus sanus homo dici poterit. Morbi autem tam præsentis quam futuri testimonium sunt appetitus prostratio, cum nausea, fitis magna egestionum per alvum, per transpirationem, per urinam imminutio, & peculiaris in hisce mutatio, virium languor, corporis gravitas ac lassitudo spontanea, somni defectus, vel turbulentia, pulsus frequens solito major cum horripilatione & incalescentia corporis, flatulentia & gravitas in hypochondriis, facies lurida & pallida, macilentia præternaturalis, magna proclivitas ad animi præcipientes motiones, dolor insolitus in capite vel circa lumborum vertebrae. Ex hisce colligere quivis potest, morbum gravem esse in propinquo. Unde celerius languenti naturæ est succurrendum. Qua ratione autem id perficiatur, inferiori loco docebimus.

§. VII. Deinceps qui vult longam & a morbis immunem ducere vitam, is probe callere debet, quænam sit morborum origo ac fons. Ut autem hac in re breviter & perspicue exponamus nostram sententiam, dicimus: sicuti sanitas est motus liber, æquabilis & temperatus sanguinis, in debita quantitate & mixtione existentis, per omnis generis tubulos corporis nostri, quo omnes actiones secundum normam & regulam fiunt, ita morbus a statu naturali recessio fit a motu sanguinis & humorum impedito inæquabili intemperato, ob læsam non modo quantitatem & mixtionem humorum, sed & ob naturæ, motus, & spirituum qui motum celebrant, defectum; perpetua enim hæc regula mechanica & physica medicorum est, quod ad æquabilem proportionatum & temperatum motum, qualis vitam & sanitatem constituit, debeat esse proportio inter

ter

ter movens, five vires motrices, quæ sunt in nervis, & musculis, & inter mobile five sanguinem & humores, qui sunt in vasis. Ex hac proportione læsa, quæ fit maxime ex defectu virium respectu sanguinis, resultat omnis morborum fons materialis nempe, utpote inter ipsum motum morbosum & causam morbi materialem distinctio quædam est.

§. VIII. Ut autem prescius hanc ipsam rem tractemus, placet ex ipsis scriptis *Hippocr.* quid ipse senserit de morborum ortu, hoc loco evolvere. Extat autem egregius locus *libr. de Natur. human. §. 18. Morbi, scribit, partim ex dietis, partim ex spiritu quem attrahimus fiunt.* Per spiritum intelligit aerem, quem *libr. d. flatibus. nuncupat maximum in omnibus, quæ corpori accidunt, authorem & dominum vitæ, & morborum fabricum,* idque judicat magnus ille vir optima ratione. Perquam enim notum est, quanta sit aeris ad circulum sanguinis necessitas, quo vitæ & sanitatis ratio continetur. Nam is ipse est, qui pondere suo vesiculas pulmonum elevando transitum sanguini concedit ex uno ventriculo in alterum. Is pondere suo externe vasis corporis incumbens moderatur nimiam expansionem aeris interni, & transpirationis excessum. Aer porro elastica sua valida virtute subtilissimaque portione sanguini intime mixtus, totum negotium spiritua ascentiæ & virium, quæ insunt musculis ac nervis, absolvit. Aer enim tanquam universalis spiritus, animantibus robur motum calorem, imo animam concedit: Et ut libere dicam, anima nihil aliud est quam aer variis potentiis immaterialibus valde activis distinctæ operationis imbutus, unde non inepte *Hipp. lib. de flatibus & d. morbo sacro dicit, aer sensum & motum præstat partibus.*

§. IX. Ex hisce facile intelligitur, si quando aer ab indole temperata desciscat, quantæ noxæ tunc imminuant corpori. Experimento quotidiano discimus ad aeris subitaneas mutationes, variumque tempestatum habitum, subito mutationem quandam in corpore & animo persentiri: Atmosphæra enim nimis humida, cælum nimis nubilum & pluviosum, ventus Austrini & occidentales, corpus flaccidum languidum, mentemque tristiores reddunt, motus enim sanguinis ob robur fibrarum delassatum, tardius procedens, excretiones omnes facit minutiores, unde omnes morbi humidî, putridi, maligni, & qui ex stagnatione feri, imbecillitate nervorum & motus defectu oriuntur, non modo tunc gignuntur, sed & præsentis incrementa capiunt. Atmosphæra nimis frigida, compressa asperis rigidis elasticis ventis, quales sunt septentrionales, animata, dolores & spasmos, ubicunque consistunt, acutiores reddit; tusses, raucedines, coryzas, rheumatismos; catarrhales, inflammatorias febres progignere apta est, præsertim si ad hos affectus disposita fuerint corpora, observavimus quoque febrium intermittentium recidivas & paroxysmos arthriticos a borealibus ventis facile suscitari. Quam infensus sit valde frigidus hyemalis aer nervosis partibus & morbos ex debilitate nervorum eorumque obstructiones augeat, inter practicos notissima res est. Neque dubitari poterit, ab Austrina nimis fervida levi & valde rarefacta atmosphæra morbos præcalidos, choleras, ardentis, tertianas continuas & intermittentes febres, hæcticas quoque, diarrhæas capere suum ortum, & nimium inde exacerbari: Neque
igno-

ignorari oportet, omnes morbos epidemios, quorum magnus est numerus & ingens frequentia, ex aere seu communi causa plures simul lædente, prognasce. Clarissime jamdudum id professus est *Hipp. l. de Natur. Human. §. 35.* Inquiens: *Quando ab uno morbo multi homines corripuntur eodem tempore causam ad id, quod communissimum est & quo maxime omnium utimur, referre oportet, est autem hoc spiritus sive aer, quem inspirando trahimus, quales vero morbi sub peculiaribus tempestatibus surgant, de hisce ipse Hippocr. §. 3. Aph. & Exc. D. D. Præses in Observationib. Meteorologicis, fusius egit. Aperte libr. de Humorib. §. 7. Pronunciat sequentia; Qualia sunt tempora, tales etiam erunt morbi & constitutiones ex ipsis: si tempora tempestive & ordinate se habuerint, morbos judicatu faciles faciunt, & contra.*

§. X. Alteram causam, quæ morborum parens est, Divus noster senex ducit ex Diæta prava. Est autem secundum gravissimum hunc *Authorem L. de flatib. §. IX. Mala Diæta hæc, primum quidem, cum quis plures cibos liquidos aut siccos ingerit in corpus, quam ipsum corpus ferre queat, neque laborem aliquem ciborum saltem multitudini parum adjungit; Deinde cum varios & dissimiles inter se cibos assumit, seditionem enim movent, quæ sunt inæqualia. aliquaque citius, alia difficiliter concoquuntur.* Tria sunt, quæ ad malam Diætam secundum *Hippocr.* concurrunt: primo ciborum multitudo, quam corpus ferre potest, secundo motus & laboris intermissio, & tertio ciborum varietas. Quandoquidem si sanum permanere debet corpus, generalis hæc observari debet regula: Proportio inter alimenta & vires, sive motum & naturam corporis esse debet. Sic robusta corpora,

in quibus validus celebratur motus, ciborum copiam bene possunt ferre, i. e. digerere & superflua ejicere citra sanitatis dispendium: Imbecillia vero, quibus parum motus & vigoris inest, non sine damno utuntur alimentorum copia, ob defectum enim digestionis & egestionis debitæ, copia feri vel sanguinis impuri, in venis progignitur, quorum utrumque amplus fons est ægritudinum cum chronicarum, tum acutarum. Veteres talismodi sanguinis abundantiam plethoram, feri vero excessum cacochymiam appellarunt, & pro fundamento morborum duplex hoc vitium unanimi consensu habuerunt. Solennes sunt ex nimia sanguinis abundantia, spasmi, inflammationes, febres & hæmorrhagiæ. Pulchre scribit *Hippocr. l. c. §. 9. sanguine abundantes partes, propter sanguinis multitudinum, & tremunt & inflammationes suscitant, nequit enim fieri ut sanguinis multitudo conquiescat.* Cacochymia autem sive feri impuri abundantia, cachexiam, scorbutum, varias exulcerationes, tumores, dolores, fluxiones serosas, variaque tartarea coagula, putredinem verminosam lentasque catarrhales, malignas febres exsuscitat, nec non scirrhusa viscera, gravissimosque chronicos morbos parit.

§. XI. Ad producendam autem tam plethoram quam cacochymiam non tantum multitudo ciborum, major quam natura ferre potest, sed & laborum intermissio confert. Dicitur vix potest, quam salubris sit & sanitati amicus motus & labor membrorum. Externus enim motus exsuscitat internum motorem, spiritus auget sanguinis & humorum excretiones adjuvat, ergo dilucide apparet, quam infensa sit quies & otium. Pulcher-

cherrima sunt quæ hac re nobis reliquit *Hippocr. Lib. de Dieta §. 11. Homo edens sanus esse non potest, nisi etiam laboret, contrarias enim inter se vires habent vires & labores, verum inter se mixti conferunt ad sanitatem: Labores enim ea, quæ insunt, consumere solent; cibi autem & potus ea quæ evacuata sunt explent. Oportet itaque habere mensuram ac proportionem laborum ac multitudinem ciborum pernoscere, si enim inventa fuerit ciborum mensura & laborum ad unam quamque naturam numerus, ita, ut excessus neque supra neque infra modum fiat, inventa sane exacte hominibus sanitas.*

§. XII. Tertio refert *Hippocr.* ad malam diætam ciborum dissimilitudinem. Certe prisca, qui simplici victu utebantur, & saniores & longæviores erant nostrorum temporum hominibus. Et illi populi nec non plebeji, rustici, qui lacte, pane, caseo, butyro & aqua fruuntur, sanitate præstant omnibus iis, qui laute vivunt, & delicatis variis cibus sub otio vescuntur; & robustiora corpora habent & vivaciores infantes progignunt. Natura enim gaudet temperie & temperatis alimentis, quibus conservatur, eam autem lædunt omnia intemperata, excessivis qualitatibus prædita, fortia & potentia. Meretur huc adduci elegans locus *Hippocr. libr. de veteri medicina §. 32. Verum robur & augmentum, ac alimentum præsertim, per nihil aliud contigit, quam quod probe temperatum est & nihil habet intemperatum, neque forte, sed totum unum factum est, & simplex, & non forte.* Teneri hoc loco oportet, cibos optime dispe-
sci posse in eos, qui sanguini materiam præbent, & qui serum generant, illudque peregrinis qualitatibus induunt: ex illorum classe sunt carnes, præsertim gelatina abundantes, uti est, suilla, vitulina, bovina junior, o-
mnia

nia farinacea, dulcia, ova, pinguia, semina & fructus multum olei recondentes, dulcia vina, cerevisiæ alimentosæ. Hæc copiam sanguinis proferunt maxime in corporibus, quæ natura multum generant sanguinis; serum vero impurum & sanguinem intemperatum reddunt lacticinia, fructus horæi, omnia oleracea, vegetabilia, carnes induratæ, salida acida, spirituosâ, aromatica, acida, vina austera, marina, præsertim pisces. Hæc ipsa, utut non destituantur usu suo præsertim in iis, qui multum generant sanguinis, nocent tamen serosis, & ubi viscerum obstructions adfunt, & ubi natura imbecillis est, maxime si peccetur in excessu; unde disponunt ad cacochymiam, omnesque eos morbos, qui ex hac resultant,

§. XIII. Restat adhuc alia causa, quæ efficacissima est, gravissima pathemata celerrime inferendi in corpus, eaque fit per animam nostram. Mirabile est, quod anima solo ideali & immateriali actu, & perversa ad certa objecta cogitatione & ratiocinatione & inde nascente vario desiderio vel cupiditate, vehementer movere & conturbare possit, non modo sanguis circumlum, sed & excretiones pervertere, & spasmodicas contractiones in genere nervoso & membranoso hinc inde producere. Magna est vis & potentia animæ in corpus nostrum, & quasi rota suprema, quæ alias rotas circumagit. Edocemur enim quotidiano exemplo, quod v. gr. a terrore gravissima mala inferantur, videlicet epilepsia, syncope in fœminis, abortus, mensium aut lochiorum suppressio aut nimis eorum fluxus, cordis palpitatio, apoplexia, paralyfis, nimia hæmorrhagia, histericus adfectus. Ab iracundia non semel notata fuerunt erysipelas, inflammationes gravissimæ ventricu-

triculi, hæmorrhagiæ, febres, biliosæ cholericæ, colicæ, arthritides, icterus, paralyfes, apoplexia, vomitus biliosi. Tristitia, mœror: nimia cura, animi anxietas ad morbos chronicos, febres lentas, hæcticam, viscerum obstructions, affectum melancholicum, hypochondriacum, scorbutum præsentissime disponunt, imo vires destruendo malignitatem facillime morbis ingerant. Nequetantum animi commotiones ingignunt novos morbos sed & veteres exasperant, paroxysmos resuscitant, recidivas accersunt. Brevissimis: animus hominis plus nocet corpori, quam omnes res corporeæ & non naturales, quibus homo utitur.

§. XIV. Exposito sic morborum, qui invadunt corpus humanum, ortu, eorumque causis perspectis, facillimum jam erit inquirere modum ac rationem, sese defendere ab ipsis, & in tempore prævenire horum ortui. Placet igitur per singulas classes ire & compendio subjicere quasdam regulas, quarum observatio perquam utilis ad scopum nostrum obtinendum erit. Dictum fuit, ab aeris intemperie plures nasci communes morbos, hos ut evitemus, oportet sequentia tenere: 1) Vitandus est, quantum possibile, omnis aer humidus, & in humilibus locis, vaporibus & exhalationibus repletus, omnis quoque frigidus & excessive calidus: eligendus vero est serenus siccus perflabilis & in altioribus locis existens. 2) Tempore vernali & autumnali, ubi aeris immutatio & alteratio varias mutationes & commotiones in corpore infert, vestibus probe est muniendum corpus, & victui tunc aliquid detrahendum, transpiratio quoque per infusa calida vegetabilium procuranda. 3) Si diu per-

C sistit

ſiſtit auſtrina, præhumida pluviola cœli intemperies, ad ſeroſos & putridos morbos valde diſponens, medicamenta baſamica, ſalia volatilia oleoſa, vinum generoſum, uſus pillularum Ruſi vel Avicennæ, in conſuetis tobaci ſumus, inveniunt egregium locum, non neglecta ſobrietate, ſemper commendatiſſima. 4) Nunquam corpus liberius exponendum ventis borealibus, præfertim ſi quis ad catharrhos & febres, & dolores arthriticos inclinēt, ve etiam plethoricus ſit, aut ex morbo convaluerit, aut vino vel crapula onuſtus fuit. 5) quando morbi graſſantur epidemici ex pravo tempeſtatum habitu, omnem nimiam repletionem in cibo & potu, affectuum intemperiem evitare oportet, expedit tunc alvum habere apertam per pillulas baſamicas, ex quibus commendo ſequentem formulam. Recipe Aloes hepaticæ, extracti centaurei minoris, myrrhæ electæ ana ſcrupulum unum, croci, extracti rhabarbari, baſami peruv. ana ſcrupulum ſemis M. F. l. a. Pillulæ, pro una doſi ſufficient grana XV.

§. XV. Proximum jam eſt, ut nos conferamus ad eos morbos, qui ex nimia repletione & mala diæta originem ſuam accerſunt. Hos ut præcaveamus, ſequentes in ſervire poſſunt regulæ: 1) perpetuo ſtudendum eſt temperantiæ & ſobrietati, nec nimis ſaginandum eſt corpus. Elegantiffima hanc in rem habet *Celſus in præfatione. Veriſimile eſt, inquit, inter non multa auxilia adverſe valetudinis, plerumq; eam bonam contigiſſe ob bonos mores, quos deſidia neque luxuria vitiarunt, ſiquidem hæc duo corpora prius in Græcia, deinde apud nos affixerunt. Huic etiam aſſentitur Democritus ſcribens: homines a Deo ſanitatē petunt, ignorant autem, quod eius poteſtatem apud ſe habeant, nam per intemperantiā facientes contra-*
ria

ria, ipsi proditores sanitatis suæ existunt. Et Hippocrates
*Libr. de morbis: Si quis pauca edat, & pauca bibat, nullus
 inde morbum experietur. Et alibi: Nihil magis ad sani-
 tatem facit, quam non satiari cibus, & impigrum esse ad la-
 bores, unde pulchrum adagium, modicus cibi, medicus si-
 bi.* 2) Quorum corpora copiam sanguinis facile progi-
 gnunt, illisibi temperent a nimio carniū esu, quem per
 totam vitam parciolem lubentissime vellemus. Certe
 fuerunt prisci sanissimi homines, qui fructibus, lacte,
 herbis contenti simplici victu & tenui diæta consenesce-
 bant, uti *Plato, Zeno, Socrates, Porphyrius libro 4. de ab-
 stinentia* testatur, quod carnibus abstinerint, sponte na-
 scentibus ex terra contenti. *Pythagoras* qui a sobrietate
 suam philosophandi rationem orsus est, certis de causis
 esum carniū prohibebat. Mirabile est, quod nos ab-
 stinete soleamus ab omnibus eis animantibus, quæ car-
 ne vescuntur, nihilominus ea mirifice delectemur. 3)
 Sanguinei parcius assumant dulcia, farinacea, legumi-
 nosa, pingua, vina generosa, hæc enim abundantem
 sanguinem corpori ingenerant. 4) Debiles, valetu-
 dinarii frigidae & serosae constitutionis homines, fœ-
 minæ præsertim, valde fugiant acidorum nimium u-
 sum, dici enim vix potest, quantum hæc vitient corpo-
 ra fœminarum, & irregularem mensium fluxum faci-
 ant nec non ad spasmodicas multasque chronicas passi-
 ones exemplo quotidiano eas deducat. 5) Cibi debite
 conditi sale, aromatibus, vino aceto melius conco-
 quuntur, & minus naturam gravant; quam qui talismo-
 di condimentis carent, diutius enim morantur in san-
 guine quam decet. 6) Mensura ciborum tam ratione
 copiae, quam ratione difficilioris concoctionis, æsti-
 manda est, secundum proportionem laboris, motum,

exercitationem corporis, secundum vires quoque, nam robusti & qui laborant, duram & plenam diætam ferre possunt, minus infirmi abstinentes a laboribus. 7) Numquam ingerenda sunt de novo alimenta, antequam priora fuerint concocta, judicamus concoctionem ex eo, dum agile & leve fit corpus, nullus torpor vel gravitas inest membris, ingenium alacre redditur, urina & alvus bene succedit, appetitus resurgit, nec flatulentia incommodant hypochondria. 8) Quod si gravitas percipitur in membris, lassitudo in corpore, alvus segnis est, ructus & inflationes primas vias occupant, somnolentia & torpor caput petunt, detrahendum aliquid cibi est, vel a cœna plane abstinendum & humida tantum, facillimæ digestionis, assumenda, corpusque fortius movendum est; labores enim egregie vacuant & agile ac liberum corpus reddunt. Audiri meretur hac in re *Hippocrates, qui in lib. de veteri Med. §. 19. egregie describit incommoda, quæ a nimia ingluvie proficiscuntur: dum ait: Si pransi fuerint idque eis non conducat, statim graves & corpore segnes fiunt, itemque mente pigri, hiatuque ac oscitatione & dormitatione ac siti pleni: si vero insuper cœnaverint & flatu & tormina, & alvus infringitur, & multis magnis morbis principium hoc fuit, si eosdem cibos quos semel assumere consueverunt bis assumant & nihil amplius.*

§. XVI. Si vero nimia sanguinis exundantia morbum & periculum corpori minatur, solvenda hæc ipsa citius venit, idque optime per venæ sectionem, indicant autem plethoram & hujus generosi auxilii necessitatem facies rubicunda, sanguine turgida, pulsus magnus, dolor gravativus in dorso, lumbis in osse sacro, lassitudo & gravitas corporis præsertim a motu & adscensu acclivium, ardor ac pruritus cutis, venæ sectionis

nis

nis vel evacuationis sanguineæ naturalis consuetæ intermissio, hisce signis præsentibus, tutissime veniendum est ad sanguinis artificialem evacuationem, commodissime autem ea ipsa fit ante & post æquinoctia hac cautela, ut sobrie vivamus post eam, cibus facilis & boni succi corpus nutriamus.

§. XVII. Si vero abundantia succorum impurorum ex intemperie alimentorum nata, subjecta imbecillia onerat, & morbos tales, quos cacochymia parat, minatur, consultius erit venæsectionem omittere, & potius minuere & emendare peccantem materiam oportet per vacuantia balsamicæ naturæ, amara & majorem motum medicamenta sale volatili oleoso imbuta, vini optimi potum procurare liberiores ventilationem & excrementorum excussionem, non omissis polychrestis pillulis, vegetabilium infusis cum aqua calida adornatis.

§. XVIII. Circa potum tenenda hæc sunt, 1) ut temperatus citius hypochondria citra flatulentiam transiens præ omnibus aliis eligatur, sive sit vinum sive cerevisia. 2) sufficiens quantitas ejus sumenda est, ab hujus enim defectu pigra fit alvus, segnes evadunt evacuationes & corpora ad morbos chronicos disponuntur, natura enim gaudet maxime fluido, sine quo sanguinis circulus & excretionum œconomia salva subsistere nequit. 3) Extracibus, potus largior præsertim inebrians, plane vitandus est: mirum enim nocet sanitati ebrietas, utpote intemperiem humoribus, nervis magnam infert debilitatem, ac digestionum robur destruit. 4) potus frigidus corpori calefacto magna quantitate ingestus verum æmulatur venenum: nam uti venenum; ita talis potus celerrime totam œconomiam motuum vitalium & secretionum turbat & pervertit; Unde multi-

plici experimento compertum est, plures inde sibi contraxisse lethales morbos, inciderunt nempe in ventriculi inflammationem, hecticam, phthisin, hydropem, lentas febres, peripneumoniam, abscessus: Nocet autem maxime talismodi potus sanguineis, & qui vasa habent exilia, copiosa, & spongiosi sunt habitus corporis. 5) Si ex tali potu assumpto imminet noxa corpori, mox fortius illud movendum, vena mature scanda, & infusa calida, blanda diaphoretica sumenda.

§. XIX. Quoniam in superioribus animi perturbatio relata fuit inter causas morborum presentissimas, hinc ne ab animo nobis contrahamus infirmum corpus, omni modo cavendum est. Palmaria autem & summa vere universalis medicina hic commendanda venit, quæ est animus tranquillus, & quietus & pacatus ejus habitus & status, qui omnibus vehementibus desideriis & cupiditatibus vacuus sit. Maxime omnium autem cesset animi commotio circa tempus somni, cibi & motus: Audiendus hunc in finem est *Verulam. in serm. fidel. Tit. de regim. valetud.* ita sentiens: *Vacuo animo esse & hilari, ad horas cibi, somni & exercitationis, est ex optimis præceptis ad prolongandam vitam, quatenus ad animi passiones & studia, de vita invidiam, metus anxios: iram intus cohibitam, subtiles & nodosas disquisitiones, gaudia, & exhilarationes immodicas, tristitiam alte pressam & non communicatam: amplectere spes, letitiam potius quam gaudium: delectationum varietatem magis quam satietatem, admirationem & propterea novitates; studia quæ animum replent, splendidis & illustribus subiectis, veluti historias, fabulas, peragrations naturæ. Ad tranquillitatem animo conciliandam subsidia hæc opportuna*

na

na sunt, nempe sanioris philosophiæ saluberrima præcepta, quæ omnia mundana spernere docent. Itaque non sine ratione *Lucianus, lib. Macrob. p. 827. longævis annumerat philosophos & omnes, qui ingenio & eruditione præstantes fuerunt. Ita etiam Plutarchus narrat, plures corpore alioquin parum firmo philosophia præceptis vitam longam consecutos. Maxime autem omnium vitam longam vixerunt, qui delectabantur pulchris, & quos orationis capiebat ornatus, sic Gorgiam, Pryotagoram, Isocratem, & e latinis M. Senecam rhetorem, philosophiæ parentem longævus fuisse legimus.* Laudandi eam ob rationem sunt *Platonici veteres medici, qui paucis remediis, plantarum nempe decoctis, contenti potius omnem animum atque operam eo convertebant, ut bonis moralibus præceptis imbuerent animos hominum, tam sanorum quam ægrotantium, probe gnari, quod ex animo magna medicina redundet in corpus.* 2) Ad animi tranquillitatem conferunt pietas & frequens lectio verbi divini, cum animo serio id applicandi ad usum: pietas revera ad omnia utilis est, & hinc etiam ad vitam sanam ac longam; nam qui per preces & fidem magno Spiritus Sancti dono beatur, ejus anima incredibili lætitia, pace, tranquillitate, amore fruitur, qui omnes affectus sanitati egregie favent. Denique ad tranquillum & pacatum animi statum non parum confert studium rationis, ejus amor, & veritatis inquisitio, temperantia in vita & victu, conversatio cum honestis & piis hominibus, & fuga otii.

§. XX Quandoque vero commotio gravior animum corpusque percellit, utile est abstinere a cibo & potu, evacuationem moliri per alvum, & pacare spiritu-

ritu-

rituum discursivum motum per pulverem præcipitan-
tem ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum,
nitro purificato, & pauxillo anodynæ confectum, qui in
incandescencia valde proficuus. In terrore subito, effi-
caces sunt spirituosæ aquæ cum antispasmodicis mix-
tæ, aqua florum tiliæ, liliorum convallium, spirituosæ,
pulvis Marchionis, essentia castorei, sal volatile oleo-
sum. In mœrore ac angore animi, usum vini optimi
commendamus, item ambrae vel moschi essentiam cum
sale quodam volatili mixtam.

§. XXI. Præcepta hæc singula ad sanam & lon-
gam vitam ducentia generaliora sunt, nihilominus in
diligenti debent esse observatione, non alienum ve-
ro ab instituto nostro videbitur, quædam adhuc spe-
cialiora afferre, ad cujusvis individui usum spectantia:
nam qui sanum vult servare suum corpus, ille ante
omnia exquisitam suæ naturæ & corporis debet pos-
fidere cognitionem: aureum enim dictum est *Hippocr.*
Diff. corpus a corpore, natura a natura, temperamentum a
temperamento. Et quemadmodum juxta eundem nobi-
lissimum autorem, principium ac fundamentum totius
medicinæ est scientia naturæ humanæ, ita etiam funda-
mentum, secundum quod leges & regulæ, tam in diæta
quam medicina invenire quisque debet, esse oportet cu-
jusvis propriæ naturæ in individuo scientia. Per na-
turam hic intellectam volumus maxime virium con-
stantiam & totam œconomiam motuum; vires judican-
turex sanguinis circulo & pulsu, ex labore & robore
partium, ex vigore digestionis atque excretionum, ex
potentia motus in musculis. Vita dicitur merito a viri-
bus, & nil nisi motus est, & exerit se & perficitur mo-
tu,

tu, & unice dependet a viribus motricibus, quæ insunt partibus solidis & fluidis corporis nostri. In quocunque itaque subjecto copia virium manifestatur, illud bonam ac robustam nactum est naturam, hoc non tam facile læditur a causis externis, multos ferre potest labores ac molestias, facilius convalescit & revertitur ex morbo. Contra ubi virium adest languor & defectus, debilis dicitur natura, quæ facillime læditur a quacunque causa heterogenea, nec sustinere multum potest, facilius ægrotat, & difficilius sanescit. Plurimi hic refert, ut robur & debilitatem naturæ cognoscamus, inquirere in parentes, eorumque dispositionem ac morbos, robusti enim ut plurimum robustos progignunt infantes, morbofi, morbosos. Indicatur postea naturæ robur ex habitu corporis, qui enim solida ossa, magnos nervos & tendines habent, vasaque majora, plures dentes, habitum corporis strictiorem, ii valentiori gaudent natura præ iis, quibus laxa & spongiosa est caro, facile sudant, venas habent & nervos exiles, ossa parva, paucos dentes.

§. XXII. Secundo loco quivis homo naturam suam, ratione consuetudinis, probe cognoscere debet: Scite enim dictum a veteribus, consuetudinem esse alteram naturam. Consuetudo attendenda est maxime in usu rerum non naturalium, & nominatim circa quantitatem & qualitatem ciborum, circa tempus assumptionis, circa somnum & vigiliam, corporis motum, aeris usum. Extenditur quoque hæc ipsa ad excretionem per alvum, urinam, sudorem, sanguinis per nares, uterum, hæmorrhoides, imo ulterius ad sanguinis artificiales missiones, per venæ sectiones, cucurbitulas.

D

§. XXIII.

§. XXIII. Tertio versatur naturæ propriæ cogni-
tio in eo, ut sciat, utrum corpus valde sensibile sit, nec
ne: permagna enim in eo est differentia corporum, quæ-
dam naturæ valde sensibiles sunt, activæ, & subito alte-
rantur, vel ab ipso animi motu, vel ab alieno aere, ven-
to septentrionali, aut mutatione cibi aut potus. Sensibi-
lia quoque ea corpora dicuntur, quæ mox sentiunt o-
perationes cujusdam purgantis, vomitorii, opiati, in
minima etiam dosi. Firmiora autem sunt, quæ non tam
facile vitiantur aut afficiuntur, siue sit aer infuetus, ci-
bus & potus, ventus, quæ majorem dosin vomitorio-
rum, purgantium, sudoriferorum ferre possunt.

§. XXIV. Quarto dantur plurima subjecta, quæ
non modo differunt, ratione sensibilitatis majoris ve-
minoris, sed peculiarem idiosyncrasiam vel sensum ad
hæc vel illa fovent. Ita quidam plane nequeunt ferre
tobaci fumum, cerevisiam, caseum, butyrum: quidam
præsertim fœminæ læduntur mirifice a suaveolenti-
bus, datur in nonnullis peculiaris adversatio, ab his vel
illis medicamentis, camphora, aniso, absynthio: quidam
plane certa remedia ferre nequeunt, uti sunt opiata,
martialia, aloetica. Novimus virum, qui quoties assum-
psit cremorem tartari, toties syncope correptus fuit.
Tacemus, quod nonnullorum naturæ ita sint compa-
ratae, ut mallent mortem admittere, quam sanguinem
mittere vel clysteris admissionem pati. Denique obser-
vatur quoque peculiaris sensus in quorundam cute;
quotidiana hæc est observatio chirurgorum, dum non-
nulli in externis læsionibus plane nequeunt perferre
emplastra, vel alii non spiritus, vel unguenta, nonnul-
lis calida cataplasmata nocent, quidam vero ab hisce
non

non afficiuntur: ita etiam porro quorundam cutis facillime consolidatur, in aliis ægerrime vulnera coeunt.

§. XXV. Cum itaque hætenus deductum fuerit, multum longeque differre inter se naturas hominum quoad usum tam rerum non naturalium quam medicamentorum: hinc utile erit, imo pernecessarium, quasdam regulas & observationes hac de re condere. Prima est; qui robustam ac valentem nacti sunt naturam, ii non debent tam accuratum servare diætæ regimen: Spectat huc illud Celsi: *Sanus homo & qui bene valet, & sua spontis est, nullis se obligare legibus debet, hunc oportet varium habere vitæ genus, modo ruri esse, modo in urbe sæpiusque in agro, navigare, venari, quiescere interdum, sed frequentius se exercere, nullum cibi genus fugere, & tali in casu valet illud: Medice vivere i. e., rigorose secundum regulas medicas vivere est pessime vivere.* Secundo qui naturam acceperunt debilem imbecillem, valetudinarii sunt, & ad subeundos anomolos motus valde prompti, hi accuratius tenere debent diæteticas regulas, certa enim cibi & potus mensura ipsis est præscribenda, temperatus aer, somnus quoque largior fit commendatissimus, quo enim quis debilior est, eo diutius debet dormire & contra. Nocent quoque ejusmodi subjectis omnia intemperata, potentia, excessivis qualitatibus imbuta, & maxime omnium animi gravia pathemata. Tertio consuetudo longo tempore, non simul & semel sunt omittenda, quandoquidem consuetudo est altera natura, & sicuti difficile est naturam immutare, ita etiam consuetudinem non simul & semel tollere oportet: unde optimum Hippocr. effatum; *quarum rerum inveteravit consuetudo, quamvis deteriores sint, illæ tamen minus consuetis*

male afficiunt: Est ergo assuetorum usus suscipiendus, Idem author Sect. 2. aph. 49. hæc habet: Assueti, consuetos labores etiam si fuerint debiles aut senes, non assuetis fortibus aut juvenibus, facilius ferunt. Paucis: omnis subita mutatio, in rebus diu consuetis periculi plena est, ita v. g. si quis consuevit somnum capere meridianum, vel diu dormire, aut lectum tardius petere, lucubrare, vel induratis infumatis cibus uti, vel tabaci fumo, sternutatoriis pulveribus semper delectatur, corpus in perpetuo labore servat, vel peregrinatur, is non facile in istis rebus subitam mutationem capere debet. Meretur hanc in rem adduci insignis locus ex Verulam. l. de sermon. fidel. Cave a subita aliqua mutatione, in regiminis parte quamquam principali, quod si necessitas urgeat, cetera ad eam mutationem accommoda, secretum enim est & physicum & politicum: tutius est multa mutare, quam unum magnum, examini tamen subjicias consuetudines tuas, diætæ, somni, exercitationis, vestium, mansionis & similibus, & si quæ nocumento esse iudices, experire illud paulatim exuere, ita tamen, ut si ex mutatione nocumenti aliquid perceperis, ad consueta redeas: Difficile enim distinguere inter ea, quæ toto genere sunt salubria, & ea, quæ corporis tui unicæ constitutioni conveniunt. Quarto: ea a quibus averfatur natura, & quod plane ferre non potest, tutius & consultius est omittere, quam contra naturam, sive ea invita & repugnanter aliquid moliri. Nam sicuti deteriora, quæ cum desiderio appetitu & delectatione assumuntur, non facile lædunt: ita benigna & optima, quæ abhorrescente natura usurpantur, efficaciter nocent. Quinto: optima & universalis regula est, quæ corpori profunt, sunt faciendæ & continuandæ, quæ vero nocent, sunt omitterendæ.

tenda. Equidem circa hanc regulam, hoc adhuc desideratur, quod mala sit conclusio, hoc mihi non nocet, ergo est bonum, nam sæpius nocumentum non subito sed successive fit: hinc legitimum requiritur tempus, quo explorare & attendere possimus, an hoc vel illud nocuerit nec ne.

§. XXVI. Ultimo loco perutile erit subjicere generale axioma, cujus observatio ad vitam sanam & longam ducendam commendari meretur, & hoc est: *Quodcunque conservat vires, hoc ipsum custodiendum, quodcunque vero eas destruit, hoc omittendum.* Destruunt vero vires crebræ venæ sectiones. Tametsi ea non sumus in opinione, ac si velimus, proscribere venæ sectionem ex foro medico, sed potius quando plethora morbofa urget, generosum & magnæ virtutis præsidium hanc pronuntiamus, nihilominus tutius est non adfuescere sanguinis missionibus, sed aliis modis, abstinentia, motu, vacuatione per sudorem & alvum demere humorum & sanguinis copiam. Secundo: infirmat naturam purgatio vehemens: peritissime scribit *Hipp. Sect. 2. aph. 37. Qui securo sanitate fruuntur, hos purgare grave est*, utpote omnia validiora evacuantia agunt virulento quodam caustico, naturæ inimico elemento, quod subinde tonum ventriculi & intestinorum destruit, ad anomolos spasmodicos motus ea disponit, & valde copiosa educatione humorum debilitat. Robur autem naturæ conciliat, alvum semper habere liberam & apertam, eamque si pigra est, si victus lautus & plenus, crebrius, blando monere & sollicitare stimulo, ubi egregium fœnerant usum balsamica, amara, salia enixa &c. Tertio: rarius vel plane non utendum est medicamentis vomitoriis, sudoriferis nimis

calidis, opiatis, metallicis, hæc enim ejus sunt indolis, ut valde afficiant, alterent & sanum corpus destruant. Accedit & illud, quod medicamenta assueta careant postmodum sua efficacia: Scite hac de re *Verulam. loco citato: si nimium assuescas medicationi, detrahet de viribus & efficacia ejus quando morbus advenerit, probo potius diætas quasdam ad certa tempora, quam usum medicamentorum frequentem, nisi jam pridem transierit in consuetudinem. Quarto: destrunt vires nimia ingluvies, ebrietas & in seram noctem potatio & assidua venus, verissimum quod scribit Hippocr. de diæta, multi corrumpunt corpus suum, & quod Deus dedit aptum, faciunt ineptum, idque labefactant, otio, somnolentia, vino, vigiliis venereis, ac immodica libidine. Et ipse laudatissimus autor *Epist. de sanit. tuenda, ad Demetrium Regem, hæc memorie prodidit: oportet animum advertere & peculiariter vivere, ita ut neque rei venereæ, neque diversorum eduliorum incontinentia, neque somnis immodicis, aut in exercitato corpore utaris. Quinto: infirmant anxia & morosa studia, cura & sollicitudines, animi labores, lubricationes, quandoquidem hæc ut plurimum comites habent vigilias, & ipsa sua natura vires subducunt, & ita omnis virtus & vis, quæ requiruntur ad corporis functionum exercitium, expirat.**

§. XXVII. Adduximus præcepta, quorum observatio ad sanam vitam tuendam monstrabit viam apertissimam, sequitur jam, ut monita quædam etiam afferamus in medium, quibus uti quisque possit, si quando morbo jam detinetur. Quemadmodum autem dantur duplicis generis morbi, acuti videlicet & chronici, ita quivis seorsim peculiarerem tractandi methodum & observationem expostulant. Acuti sunt, ubi motus

in systemate tam vasorum, quam nervorum valde intensus & auctus est, & brevi terminantur vel ad vitam vel ad mortem, oriuntur ut plurimum a subtili & exiguo virulentæ & activæ naturæ principio: Chronici qui per longum tempus vexant corpus, sustentantur potius a copia vitiosorum humorum, viscerum obstructionibus, & a motu sanguinis valde segni & impedito fiunt. In acutis motus ille vitiosus vehementer auctus, in quo consistit revera morbus, sæpissime bonum finem, licet per accidens obtinet, causam morbificam emendando, atque propulsando, natura enim quæ nihil aliud est quam motus & sanguinis circulus, morborum optimus medicus est. Omnis igitur opera, quam præstare medicus & quisque debeat, versatur in eo, ut vires naturæ sive motuum quantitatem in hisce morbis probe observet, & cognoscat, an debilis an nimis vehemens vel languidus iste motus sit, hic promovendus, ille moderandus est. Secundo attendere debet, per quas vias & excretiones ordinario morbus terminari solet, ita inflammationes ordinario per diaphoresin, & hæmorrhagias, febres per diaphoresin & alvum, spasmodicæ affectiones per hæmorrhagias & sudorem. Hanc methodum & processum observari debet unusquisque, & probe caveat, ne alias excretiones suscitet, quas natura non intendit, sed cuius morbo proprias & congruas faciat. Tertio quo tempore debeant institui evacuationes, ex ipsa quoque natura addiscat, dies hic vocantur Critici, & dies septimus, undecimus, & decimus quartus, quibus plerumque feliciter finiri solent morbi, hos dies probe attendat, & si tunc agit, sub favore naturæ agit. Quarto: grassantium morborum acutorum ingenium,
indo-

indolem ac mores, probe ex experientia scrutetur, non enim semper una morbi species diversis temporibus eandem desiderat methodum. Ita non nunquam venæ sectio juvat, quandoque nocet, interdum volatilia ferre potest febris, quandoque plane non. Quinto: in quovis individuo consuetudines probe ac diligenter attendat, quibus nempe symptomatibus evacuationibus in statu ægroto ante usa fuerit natura, qui enim consuetudines novit & occasionem medendi, ille juxta *Hippocr.* invenit fundamentum veræ medicinæ. Sexto: generalis & perpetua hæc esse debet regula, in acutis morbis, blande, temperate successive agere debemus, nunquam violentia, & præstat tunc naturam ducere quam cogere. Aureum est dictum *Hipp. l. de locis in homine §. 55. Medicamenta fortia a natura in debilibus morbis dare non oportet, neque paucitate medicamenti, debilitas ipsius facienda est: sed fortibus natura, fortibus pharmacis utendum est: debilibus vero pharmacis non fortibus.* Septimo diaphoresis in omnibus acutis per totum morbi cursum blande est movenda, quod fit per hypocausti & lecti calorem moderatum, per diaphoretica mediæ naturæ, per diluentia, temperata. Octavo: nocent in acutis omnia, quæ turbant & sistunt motus, præsertim diebus criticis, uti sunt frigus externum, anodyna, refrigerantia, acida, omniaque drastica. Nono: in dictis affectibus præstat semper alvum habere liberam quam clausam, hinc clysteribus & laxantibus congruis sui officii monenda est.

§. XXVIII. Quod attinet ad passiones chronicas, hæ non tam facile auscultant remediis, equidem nonnulli peculiarem tractationem exigunt: uti lues venerea, salivationem, scorbutus, decocta lignorum balsami

mi

micorum, &c. nihil ominus placet regulas quas-
dam hic statuere, quæ diligenti observatione plus præ-
stabit opibus ægrotantibus, quam pretiosissima quædam
medicina: Primo: Ubi spasmodicæ contractiones
nervosarum partium conspiciuntur, alvus semper de-
bet esse libera, quod fit per clysteres, per laxantia, e-
lixiria vel pilulas polychrestas martiales. Secundo in
subjectis plethoricis vena debito tempore est aperien-
da: Tertio salium volatiliū oleosorum frequentis-
simus debet esse usus, sed dosis non adeo magna. Quar-
to: pulveres præcipitantes, acrimoniam temperan-
tes nunquam non egregium facient officium. Quin-
to; infusa herbæ veronicæ, betonicæ, sassatras,
radicis chinæ, utilitatem afferent non minimam.
Hæc remedia sufficient in affectibus ventriculis hyste-
ricis, hypochondriacis, nimis hæmorrhagiis, febri-
bus lentis & omnibus affectibus chronicis, qui prove-
niunt ex vitio hypochondriorum, saltim hæc cautela
addi debet, ut diætæ regulas accurate servemus,
nec multum mutemus remedia, sed eorum usum con-
tinuemus. Secundo in omni habituali morbo chro-
nico, ubi obstructiones adsunt viscerum, saburra vi-
tiosorum humorum, non præsentius datur auxilium,
quam quod petitur ex legitimo acidularum vel ther-
marum usu, ubi notandum est, quod acidulæ magis
plethoricis & calidis subjectis, frigidis autem humi-
dis, ubi nervi laborant, plus aquæ calidæ conferant.
Deinde bibendæ etiam sunt in debita quantitate, copia
enim debet juvare, & singulis fere annis, donec
morbus ablatus fuerit, frequentandæ sunt: hæ a-
E quæ

quæ generosæ sunt operationis, innumeris exemplis testibus, tollunt vel ad minimum alleviant calculum tam renum quam vesicæ, asthma, cachexiam, paralyses, podagram, rheumatismos, hystericas passiones, hypochondriacas colicas & affectus ventriculi ac intestinorum spasmodicos.

Tandem in omnis generis chronicis passionibus, stomachica remedia, quæ sale volatili oleoso temperato & balsamico pollent, crebrius & per longum tempus usurpata, omnibus aliis facile palmam præripiunt, nam qui stomachi vitiis succurrit, digestionem semper adjuvat & blandum chyli ac sanguinis spirituascentiam promovet balsamicis & naturæ amicis remediis, is ferme omne punctum in medendo absolvit; commendari meretur Elixir balsamicum Exc. Dn. D. Præs. stomachale *Michaelis*. Elixir proprietatis album cum sale volatile mixtum, Elixir amarum *Conerdingi*, quorum usu frequenti & continuo plus revera præstari potest, in minuendis affectuum chronicorum symptomatibus imo ipsis eradicandis, quam ulla alia medicina. Sed sufficient hac vice dicta
de nobili hac materia.

NOBI-

NOBILISSIMO CANDIDATO

S. P. D.

P R A E S E S.

Duo sunt quæ unumquemque qui literarum sacris operatur eximie commendant, & favorem ac gratiam penes omnes conciliant, videlicet eruditio & virtus, alterum ad mentem alterum ad ipsum animum spectat. Eruditio vero sic accipi debet, ut non sit superficialis, vana, confusa, tantum speculativa, sed solida & realis, in perspicuitate & usu consistens: Virtute maxima ex parte continentur pietas, candor & modestia. Pietas ad Deum, candor ad proximum, modestia ad se ipsum pertinet. Hisce contraria sunt contemptus piorum & divini verbi, mens nocens, fraudulenta & ingrata & nimium supra alios elata, quæ cuncta ita sunt comparata, ut omnem gratiam apud Deum, benevolentiam apud homines in tutum auferant. Optandum itaque vehementer foret, ut eruditi, si velint emergere, amica copula & mixtura perutili sibi intime jungerent has virtutes. Ornant autem hæ ipsæ maxime medicum, qui non na-
tus

tus est ad id, ut umbratilem vitam domi agat, sed in luce vivat, ante oculos positus sit, & consortio multorum ac varii generis hominum fruatur. Igitur quo magis medicus vitam prudenter instituit, & ostendit rationem, eo plus gratiæ & amoris apud eos qui valent adipiscitur. Ex quo te cognovi, Clarissime Candidate, largita tibi est rerum parens apertum & non ignobile ingenium & corporis dotes non vulgares. Tu quoque hoc ipsum, virtutum eruditionis & scientiæ solidæ in arte medica augmentis, egregie perfecisti, ut nullo modo dubitandum sit, te magnum reipubl. fructum esse fœneraturum, & gratiam apud bonos & præstantes te esse inventurum, testatiorem fecisti eruditionem tuam abunde nostro ordini, virtutem autem probasti penes eos, qui tecum vixerunt & te familiariter norunt. Divinum Numen res tuas, conatus, labores ex voto semper, in melius & majus provehat! Vale!

D. 150, 44